

Izvorni znanstveni članak
UDK 72 (497.13 Dubrovnik) (091) »16«
Članak primljen 6. XI 1985.

Duško Živanović

Beograd, Smederevska 1

PALATA BUNIČA U ULICI MAROJICE KABOGE U DUBROVNIKU

Nalik na neke druge evropske gradove, Dubrovnik je stolicima slagao slojeve istorijskih epoha na izgledu svojih zgrada i ulica. Na Placi, glavnoj gradskoj okosnici, sudeći po arhivskim i grafičkim dokumentima, postojale su još polovinom 17. veka građevine raznih arhitektonskih slogova počevši od trenutka kada su zakonom bile određene granice novih ulica i kada su srušene poslednje drvene kuće¹.

Međutim, današnji Dubrovnik u okviru zidina ima pretežno barokni pečat koji su mu dali nizovi jednoobraznih zgrada i dve monumentalne crkvene građevine u najvažnijem i najprometnijem delu grada. Takvo stanje nije nastalo sa određenom namerom već gotovo slučajno, kao posledica velikih prirodnih nesreća i požara koji su zadesili grad tokom druge polovine 17. i početkom 18. veka. Oni su, razaranjem njegovog jezgra, prekinuli istorijski razvoj Dubrovnika i oslobodili velike površine za novu izgradnju. U jednom, dotada neviđenom zamahu, uprkos slabim ekonomskim prilikama, središte grada je promenilo svoj izgled u relativno kratkom vremenu, ne menjajući nikako ili vrlo malo nasleđeno urbanističko tkivo ranijih razdoblja².

Arhitektura dubrovačkog baroka još se nije u potpunosti ispitala i ocenila u svim svojim vidovima³. Kruno Prijatelj je obrađivao uopšte barok u Dalma-

¹ Među grafičkim dokumentima od pre potresa 1667. godine najpoznatije su dve slike Dubrovnika gledanog sa morske strane. Slike nepoznatih autora, čuvane u franjevačkom (kopija) i dominikanskom manastiru, objavili su *J. Mihailović, SEIZMIČKI KARAKTER I TRUSNE KATASTROFE NAŠEG JUŽNOG PRIMORJA OD STONA DO ULCINJA, SAN CXL*, Beograd 1947, prilog 12 i str. 19, 109 i *C. Fisković, NAŠI GRADITELJI I KIPARI XV. i XVI. STOLJEĆA U DUBROVNIKU*, Zagreb 1947, sl. 3. i str. 25. Nažalost obe su reprodukcije malih razmera i nedovoljne jasne. Slike su rađene svakako po narudžbi pomenutih manastira i potiču iz prve polovine 17. veka, sudeći po predstavljenom stanju istaknutih građevina. Sličnih slika Dubrovnika, viđenog iz »ptičjeg leta«, bilo je možda više u prošlosti. *R. Jeremić i J. Tadić, PRILOZI ZA ISTORIJU ZDRAVSTVENE KULTURE STAROG DUBROVNIKA, I*, Beograd 1938, str. 109. navode primer iz 15. stoleća kada je posle epidemije kuge Malo vijeće odlučilo »da se na platnu napravi slika s likom sv. Vlaha i sv. Antuna, a između njih slika Dubrovnika«.

² »Stari plan grada od prije katastrofalnog potresa zadržao se uglavnom u svim dijelovima novijeg dijela grada i u Pustijerni, osim zatvaranja nekih ulica«, *L. Beritić, URBANISTIČKI RAZVITAK DUBROVNIKA*, Zavod za arhitekturu i urbanizam JAZU, str. 36. Tako isto je po *J. Mihailoviću*, op. cit., str. 19, 109 »raspored ulica i danas uglavnom isti kakv je bio i pre potresa«. Međutim, promena orijentacije crkve sv. Vlaha i katedrale prouzrokovala je ipak neke manje razlike u izgledu trgova i ulica. Crkva sv. Vlaha izgorjela je 1706. godine.

³ »Dosad, doduše, nije ustanovljen postupni vremenski slijed nastojanja mnogih primjernih građevina... Pitanja s tim u vezi još će trebati potanje proučavati ne

ciji i opisao tri velika dubrovačka crkvena spomenika tog vremena — katedralu, crkvu sv. Vlaha i jezuitsku crkvu. Osvrnuo se takođe, ukratko, na letnjikovac Gučetića u Trstenom. Cvito Fisković je u skorije vreme pisao o dubrovačkom baroku i prvi put detaljnije proučavao opštinske zgrade za stanovanje i dućane na Placi⁴. Međutim, granice upotrebe baroknog sloga u dubrovačkom graditeljstvu ne mogu se još sa sigurnošću odrediti. Barok ovde počinje pred kraj 16. ili početkom 17. veka, mešajući se sa oblicima kasne renesanse, i traje sve do početka 19. veka. Ono što je bilo karakteristično za prethodnu epohu ostaje često u važnosti i za barokno doba. Građevine, sazidane u tom periodu, upotrebljavaju uporedo stare i nove arhitektonske elemente, menjajući postepeno zamisao i oblik pročelja. Najčešće, barokna pročelja kuća pripadaju istovremeno kasnorenesansnoj i baroknoj umetnosti.

Palata Bunića u ulici Marojice Kaboge nalazi se u središnjem, ravnom delu grada, u nekadašnjoj seksterciji Sv. Marije i u neposrednoj blizini Place. Zgrada zauzima ceo prostor između ulice Marojice Kaboge i Uske ulice, što nije slučaj sa drugim imanjima i građevinama u ovom kraju. Sudeći po karti razaranja Dubrovnika u potresu 1667. godine, koju je izradio Jelenko Mihailović⁵, imanje se nalazi u predelu najvećih oštećenja, te bi po tome Bunićeva palata bila sazidana posle potresa. Moguće je isto tako da je neka ranije postojeća zgrada bila u potresu znatno oštećena i da je obnovljena na istom mestu⁶. Poblježe ispitivanje palate, opisano u daljem tekstu, opravdava neizvesnost u pogledu njenog tačnijeg datiranja.

Po porodičnom predanju, imanje je bilo nekada u posedu Gučetića i Rastića. Brojni primeri u gradu i okolini, na kućama, palatama i letnjikovcima potvrđuju ovu poznatu pojavu za koju se nalaze primeri u notarskim knjigama, a ponekad i na samim građevinama blagodareći zaostalim starim grbovima i natpisima uklesanim u kamenu⁷.

Bunići ili Bona stari su dubrovački vlasteoski rod, čiji su se članovi odlikovali, pored ostalog, pesničkim radom na latinskom i narodnom jeziku. Grb Bunića susreće se često na zgradama u gradu i okolini, što svedoči o njihovom znatnom imućnom stanju i uticaju koji su imali na obrazovanje arhitektonskog lika Dubrovniaka⁸.

samo s obzirom na nedovoljno istaknutu vrijednost graditeljstva prema baroku prijelaznog 16. stoljeća nego i s obzirom na sve one stilske i likovne vrsnoće koje obilježile Dubrovnik nakon potresa», *Cvito Fisković*, BAROKNI URBANISTIČKI ZAHVAT SRED DUBROVNIKA, Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU, sv. XIX—XX, Dubrovnik 1982, str. 96.

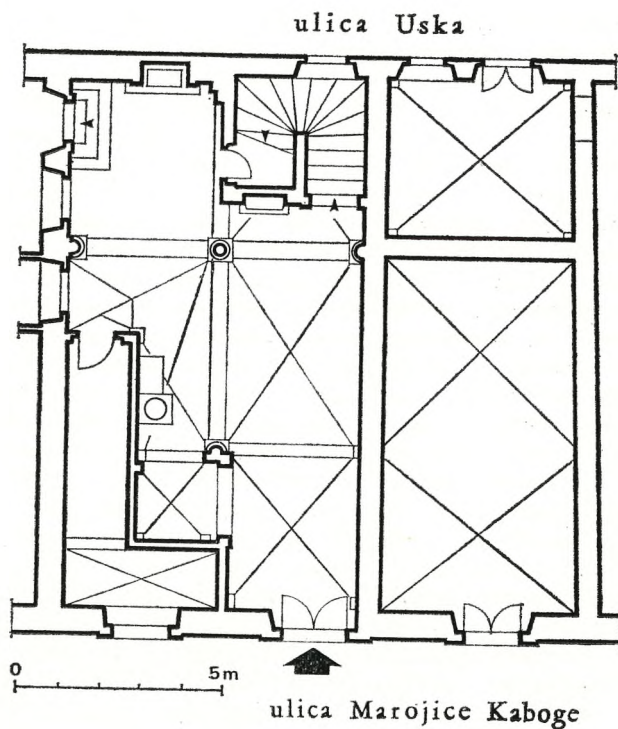
⁴ *Kruno Prijatelj*, BAROKNA ARHITEKTURA U DALMACIJI, Urbanizam i arhitektura, br. 5—8, Zagreb 1951, str. 98, 99. i *C. Fisković*, op. cit., str. 98, gde su navedeni ostali radovi o baroku.

⁵ *J. Mihailović*, o. c., prilog 1.

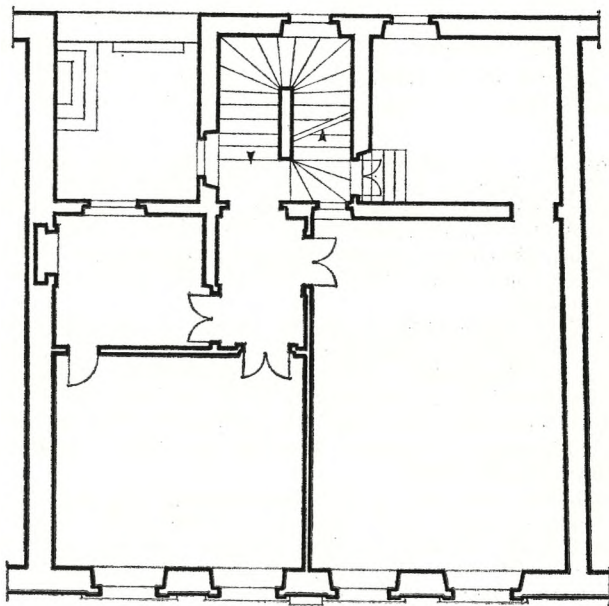
⁶ *Mihailović* donosi da je palata vlastelina Bunića prošla »sa malo štet«, ali se to očigledno odnosi na jednu drugu Bunićevu palatu, na današnjoj Poljani Nikolice Bunića, neposredno iza katedrale, o. c., str. 24.

⁷ Na Rastićevom letnjikovcu u Trstenu istaknuto je na kamenom natpisu iz 1753. godine da je zgrada prvo bila u posedu Benešića, zatim Gradića dok nije došla u ruke Miha Rastića, *C. Fisković*, NAŠI GRADITELJI, str. 54.

⁸ Bunići se »pominju od sredine XIII veka, a u drugoj polovini XIV veka pripadali su skupini najmoćnijih porodica u gradu«, *Irmgard Mahnken*, DUBROVAČKI PATRICIJAT U XIV VEKU, SANU CCCXL, Beograd 1960, str. VIII, 145. Pogrešno se ranije smatralo da su Bunići »antichi d'Alemagnia« možda, kako misli Medini, zbog hohenstaufenskog orla na grbu, *Milorad Medini*, STARINE DUBROVAČKE, Dubrovnik 1935, str. 93, 119. Izgleda da je ime Bona matronimikom i da Bunići potiču od Bone de Gondola i njenog muža Kotoranina Sergiusa de Bisti, *I. Mahnken*, o. c.

Sl. 1. Palata Bunića. Prizemlje

Sl. 2. Palata Bunića. Prvi sprat

Pročelje palate povezuje se svojim odlikama sa nekim drugim dubrovačkim zgradama iz istog vremena. Naročito se ističe strogo simetričan i pravilan raspored četiri prozorske osovine po spratovima, koji ovoj zgradi daje monumentalni izgled. Nasuprot ovakvom rasporedu gornjeg dela, u prizemlju postoje samo tri otvora. Glavna vrata zauzimaju središnji položaj pročelja a bočna vrata postavljena su ispod krajnjih prozora. Veoma sličan raspored otvora nalazi se na palati Frana Gundulića u ulici Nikole Božidarevića. Iako te dve zgrade imaju neke zajedničke odlike, ne može se ipak zaključiti da potiču iz istog vremena⁹. Na renesansnim kućama u Dubrovniku, raspored otvora i pune zidne mase dosledno se ponavlja kako u prizemlju, tako i na spratovima. Renesansna arhitektura stvorila je i utvrdila izvesna pravila u kompoziciji koja je barok počeo da zanemaruje, preobražava ili potpuno napušta.

Glavni ulaz naglašen je položajem, veličinom i oblikom vrata u osovini simetrije pročelja sa širokim, profilisanim okvirima i jako naglašenom nastrešnicom. Ukrasno rezanje kamenih dovratnika je duboko, zaobljeno i u jakom reljefu. Ono ne ide samo po spolja okrenutoj površini kamenih okvira, već je izvedeno, što je ređi slučaj, i po unutrašnjoj bočnoj strani okvira.

Na krajevima palate nalaze se po jedna sporedna, dućanska vrata ili vrata spremišta, koja se razlikuju od glavnih manjom visinom i drugačijom, skromnijom obradom. Ona nemaju nastrešnice a zbog plitko rezanih profila deluju potpuno površinski, dvodimenzionalno. Vrata su sastavljena od dva otvora od kojih gornji manji otvor, sa gvozdenom rešetkom, služi za osvetljavanje. Oba otvora povezana su zajedničkim okvirom. Ova vrata su po obliku veoma slična odgovarajućim, sporednim vratima velike dvojne Gundulićeve palate u Ulici između polača¹⁰. Razlika među njima je u nešto promenjenim proporcijama i merama; vrata na palati Gundulića imaju osim toga po jednu ukrasnu konzolicu u gornjim uglovima¹¹.

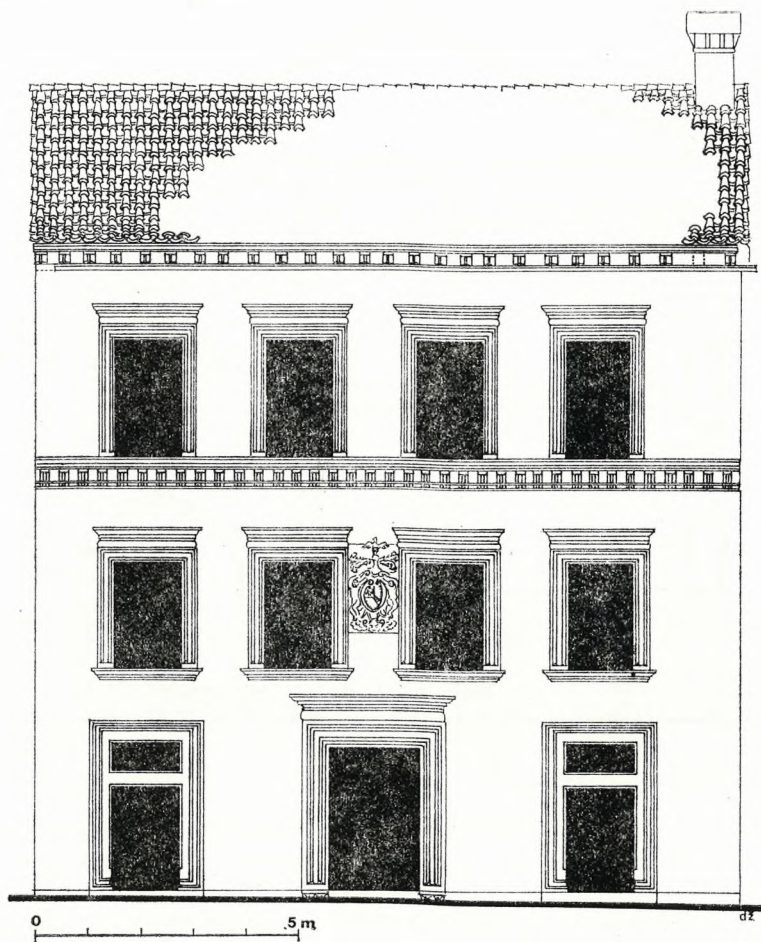
Vredno je, ovom prilikom, osvrnuti se ukratko na odlike i obradu sporednih vrata Bunićeve palate. Njihov oblik nastao je verovatno u doba gotike naknadnim postavljanjem manjeg, pravougaonog prozora neposredno iznad već završenih vrata dućana ili spremišta. U prvo vreme otvori vrata i prozora potpuno su nezavisni jedan od drugog, sa posebnim okvirima i bez organske po-

Među Bunićima najviše su se istakli Ivan Nikole (1664—1714), član Akademije dagnubnijeh, Jakov Bunić, latinski pesnik (1469—1534), Dživo Bunić Vučićević (1594—1658), najbolji dubrovački lirski pesnik 17. veka, i njegov sin Nikolica, koji je kao diplomatski izaslanik Republike izgubio život 1678. godine u turskom zatvoru, u Silistriji. Njemu je Senat odao retku počast i podigao spomen-ploču u Dvoru, v. fotografiju ploče in *Radovan Samardžić*, VELIKI VEK DUBROVNIKA, Istoriska biblioteka I, 4, Beograd 1962, str. 528.

⁹ C. Fisković, NASI GRADITELJI, str. 23, 34, 165, po zapisima Diversa notariae, pripisuje građenje Gundulićeve palate Jerolimu Feliksiju Catani iz Jakina sredinom 16. stoleća. Restituciju izgleda pročelja ove palate, pre rušenja njenog levog dela u 19. veku donose I. Zdravković, D. Živanović i D. Vuković, TRI STARE DUBROVAČKE PALATE, Anali Historiskog instituta JAZU, I, Dubrovnik 1952, str. 192.

¹⁰ Zdravković, Živanović i Vuković, op. cit., str. 184, v. pročelje Gundulićeve dvojne palate u Ulici između polača.

¹¹ Ukrasna konzolica prelaznog gotičko-renesansnog stila pojavljuje se na nekim vratima Dvora i Divone. Opisao je Č. Fisković, O VREMENU I JEDINSTVENOSTI GRADNJE DUBROVAČKE DIVONE, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, sv. 7, Split 1953, str. 51 i slika 28. Ona se pojavljuje takođe i na malim, skromnim kućama u seksterciji od Kaštela, kao na primer na kući u ulici od Šorte br. 5 i 7, Duško Živanović, SKUP KUĆA U ULICI OD KASTELE, Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU, sv. XIX—XX, Dubrovnik 1982, str. 87.

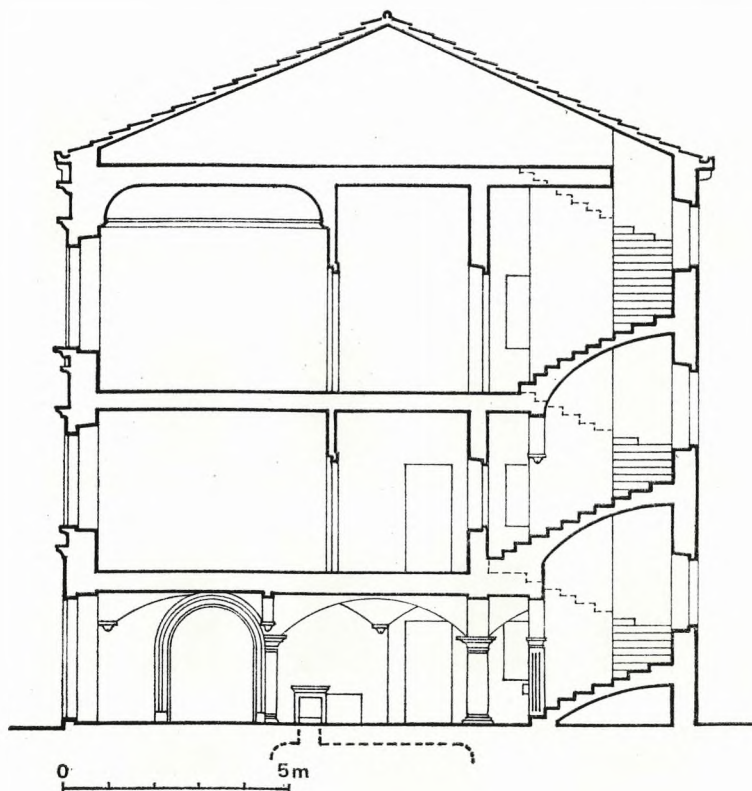

Sl. 3. Palata Bunića. Pročelje

vezanosti. U ulici Prijeku zadržali su se još odgovarajući primeri takvih vrata na jednoj kući sa velikim gotičkim balkonom i na jednoj drugoj sa baroknim balkonom¹². Ovakav način gradnje nastavlja se u doba renesanse kao što pokazuje ulaz spremišta u prizemlju palate Skočibuha — Bizar u Pustijerni¹³. Na ovoj Skočibuhinoj palati ostvarena je skladna arhitektonska celina prozora i vrata i pored jako naglašene nastrešnice, koja kruniše donji otvor. Poslednji stepen u razvitku oblika vrata nalazi se na već pomenutoj Gundulićevoj dvojnoj palati i na ovoj Bunićevoj, gde je postignuto potpuno jedinstvo svih delova i gde se rađa novi arhitektonski oblik. Stani, gotički način rezanja kamenih

¹² Milan Prelog i Nada Grujić, RADOVI Instituta za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, Prilozi I, br. 1—2, Zagreb 1972, Presjek b—b, Prijeko, pogled na sjever.

¹³ D. Vuković i D. Živanović, JEDNA RENESANSNA PALATA U DUBROVNIKU, Urbanizam i Arhitektura, br. 3—4, Zagreb 1950, str. 46.

Sl. 4. Palata Bunića. Poprečni presjek

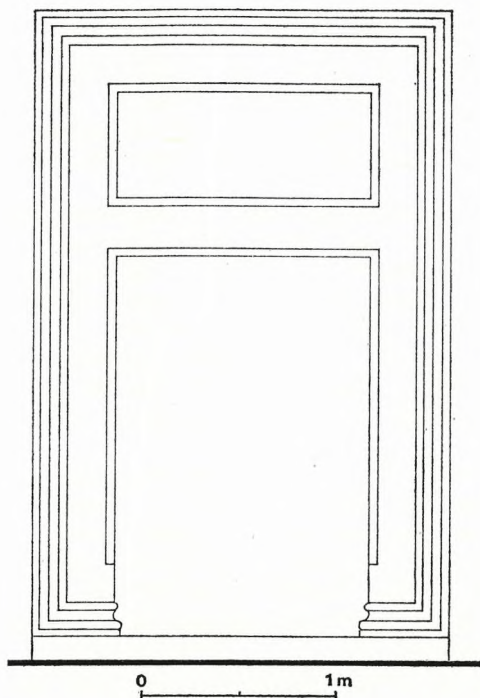
okvira, koji se odlikuje izrazitom asimetrijom, provlači se i stoji ovde uporedo sa čisto baroknim, simetričnim dovratnicima glavnih vrata. Ukrasna konzolica u gornjim uglovima vrata takođe je zaostatak gotičkog sloga.

Desna vrata palate danas su zazidana zbog doasnijih izmena u unutrašnjem rasporedu. Vrata i cela zgrada postavljeni su na niskom kamenom postolju, u visini praga, da bi se izravnao blagi nagib ulice.

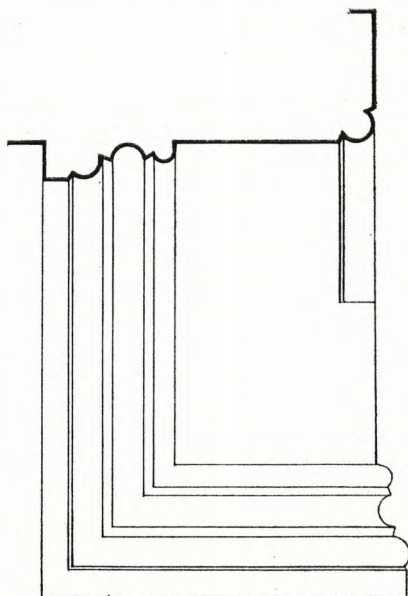
U visini prvog poda nalaze se ranije pomenuta četiri pravougaonog oblika, sa barokno ukrašenim okvirima. Prozori u gornjem delu imaju malu nastrešnicu iznad zaobljene arhitravne grede, a sa donje strane završeni su kamenim profilisanim pragom.

U sredini pročelja, između dva prozora, ugrađen je veliki kameni reljef sa grbom porodice Bunića na ispupčenom štitu¹⁴. U gornjoj, desnoj četvrtini štita predstavljen je u plitkom reljefu orao sa poluraširenim krilima; donji, levi deo štita zauzimaju površinski uklesane i dijagonalne postavljene lestvice. Oko štita stoje dva dečaka, »putti«, koji uzdignutim rukama pridržavaju prateći

¹⁴ V. fotografiju sličnog grba Bunića iz 1446. godine na jednoj kući u Stonu, M. Planić-Lončarić, PLANIRANA IZGRADNJA NA PODRUČJU DUBROVAČKE REPUBLIKE, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb 1980.

Sl. 5. Palata Bunića. Vrata spremišta
— izgled

Sl. 6. Palata Bunića. Vrata spremišta
— detalj dovratnika

kamenj ukras na kome su izvijene volute, delovi viteškog oklopa u lišću i još jedan orao raširenih krila, izvajan u punom reljefu. Groteskna maska s rogovima i venac s lišćem i plodovima završavaju donji deo kompozicije. Grb je dosta dobro očuvan; oštećeni su i nedostaju samo pojedini delovi na figurama orla i levog dečaka.

Kompozicija s grbom Bunića pokazuje izvesnu neveštinu i neiskustvo u vajanju ljudske, odnosno dečje figure. Ovo je utoliko više naglašeno što je izabrani stav dečaka sa rukama podignutim iznad glave veoma nezahvalan za vajanje. Figura dečaka ili anđelčića postoji odavno u dubrovačkoj tradiciji¹⁵. Slični oblici nalaze se, na primer, u letnjikovcu Petra Sorkočevića u Lapadu iz početka 16. veka, u prelaznom gotičko-renesansnom slogu. Na zidnim umivaonicima, u unutrašnjosti ovog letnjikovca, izvajane su samo glave dečaka sa krilima, u blagom reljefu, kao ukras kamenih polica iznad školjke¹⁶.

¹⁵ Likovi dečaka pojavljuju se na lisnatim kapitelima velikih bifora na Dvoru. Dečaci najčešće drže grb vlasnika na portalima zgrada i na krunama bunara; pojavljuju se takođe na ogradama balkona i prozora. Anđeli drže svitak sa geslom porodice ili pridržavaju renesansni venac na kaminima, C. Fisković, *NAŠI GRADITELJI*, str. 64, 65, 67, 114, 126, 127, 150. Poznati su i drugi primeri kao veliki medaljon sa dva anđela u dvorištu Divone, koji je izradio francuski umetnik Beltrand Gallicus.

¹⁶ V. fotografije zidnih umivaonika, C. Fisković, *KULTURA DUBROVAČKOG LADANJA*, Sorkočevićev letnjikovac na Lapadu, Historijski Institut JAZU u Dubro-

Druga zamerka se odnosi na sam položaj grba, između dva prozora. U arhitektonskoj zamisli pročelja nije predviđeno pogodno mesto za smeštaj grba tako da je on stešnjen između dva doprozornika. Neskladni položaj ove kompozicije u kojoj reljefne predstave — ljudske, životinjske, biljne i inertne, nemaju dovoljno prostora oko sebe, ne »dišu« slobodno, navode na pomisao da je ovaj važni kameni ukras naknadno postavljen, posle završene izgradnje palate¹⁷.

Prozori drugog poda veoma se malo i neprimetno razlikuju od prethodnih. Oni imaju nešto veću visinu otvora, užu arhitravnu gredu ispod nastrešnice i drugojačiji završetak profilacije okvira u donjem delu prozora, iznad praga. Različiti završetak opravdan je unekoliko postojanjem velikog, jako naglašenog međuspratnog venca sa triglifima. Osim toga, visoko postavljeni arhitektonski elementi na zgradama u uskim ulicama imaju znatna perspektivna skraćčenja koja zahtevaju nešto veće dimenzije. Zgradu završava krovni venac koji se danas oslanja na nejednako raspoređene, klasične konzole u obliku slova »S«.

Pročelni zid obrađen je od ravno tesanih kamenih kvadera sa pravilnim, uzanim spojnicama. U nižim delovima zgrade ređanje kamena je pravilno i uredno, a u višim delovima ima dosta nepravilnosti usled naknadnih radova¹⁸. Uspravne spojnice na krajevima zgrade, koje označuju njenu širinu i granicu u odnosu na susede, ne postoje; redovi kamena, naročito u prizemnom delu, mešaju se sa onim okolnih zgrada. U Dubrovniku je to obična pojava zbog zajedničkog zida između dva susedna imanja.

Krovni venac i krov prodiru, isto tako, prema susedu po čemu bi se dalo zaključiti da je ta zgrada prvobitno imala veću širinu. Ovo potvrđuju, takođe, neki otvori na bočnim zidovima u unutrašnjosti. Međutim, sve ove primedbe u protivurečnosti su sa međuspratnim vencem koji jasno obeležava granice zgrade u njenom sadašnjem stanju.

Opis pročelnog zida i njegovih delova dobro pokazuje teškoće na koje se nailazi u ispitivanju starih dubrovačkih palata i kuća uopšte i opominje na opreznost u donošenju preranih sudova. Neosporno je da danas u Dubrovniku nema zgrade iz doba Republike koja nije pretrpela veće ili manje izmene u toku svog postojanja. Ovo se može proveriti kako na velikim javnim građevinama, tako i na najmanjoj kući za stanovanje u najudaljenijem delu gradske teritorije. Uzroci su takvog stanja brojni potresi i požari, ali dobrim delom i dotrajalost kamena, zbog čega su se zgrade morale neprestano popravljati ili iz osnova obnavljati. Na taj način se postepeno ali sigurno vršilo stilsko preobražavanje zgrada i čitavih delova grada.

vniku, Split 1966, sl. 19, 25, C. Fisković, SORKOVIĆEV LJETNIKOVAC NA LAPADU, Rad JAZU 397. Razred za likovne umjetnosti, knj. IX, Zagreb 1982, slike na str. 27, 29, 40 i 43.

¹⁷ Sličan položaj ima grb s orlom između dva prozora na jednoj drugoj palati Bunića, na Poljani Nikolice Bunića, čiju fotografiju donosi M. Planić-Lončarić o. c., str. 19.

¹⁸ Danas je kamen pročelja mestimice pocrneo, naročito ispod nastrešnica i venaca. Između prozora prvog i drugog poda vide se ostaci jedne gvozdene zatege. Bilo ih je ranije svakako više, ali su tokom vremena napadnute rđom i otpale. Na krovu je dimnjak starog oblika. Pored već spomenutih slomljenih delova na grbu, postoje i druga oštećenja na raznim isturenim delovima pročelja od kojih su najveća ona na pojedinim mestima međuspratnog venca, na nastrešnicama prozora i glavnih vrata.

Pored neospornih promena koje su nastupile u barokno doba, palata Bunića pokazuje svojim unutrašnjim rasporedom nastavak ranijih renesansnih tradicija u građenju i načinu stanovanja. Dosledno izdvajanje prostorija za prijem od ostalih prostorija za svakodnevni boravak, nezavisnost spremišta ili dućana od prostorija za stanovanje, mere, proporcije i međusobne veze prostora, udobnost stanovanja, arhitektonsko ukrašavanje zidova i plafona — sve te odlike postojale su i u ranijim vremenima.

Pojaва trema u ovoj palati takođe nije novina u Dubrovniku. Spoljni tremovi održali su se do danas na javnim zgradama (Dvor, Divona), a postojali su nekad u većem broju na Placi i u Širokoj ulici. Mnogi letnjikovci, kao oni Skočibuha-Bonde na Boninovu, Rašice i Sorkočevića u Lapadu, imaju u prizemlju lođije u obliku tremova. Naprotiv, unutrašnji tremovi u kućama u vidu pravih predvorja obrazuju se oko otvorenih ili zatvorenih dvorišta; oni se pominju u zapisima, naročito počev od prve polovine 14. stoleća¹⁹.

Unutrašnji trem Bunićeve palate zauzima dobar deo prizemlja. U njemu su dva masivna podupirača od kojih je prvi polustub, naslonjen na deo ugao-nog zida, a drugi stoji kao slobodni stub klasičnog oblika. Njihov smeštaj u prostoru omogućuje da se već sa ulaza vidi celo predvorje sa malim dvorištem u pozadini. I pored ovako ostvarene prozračnosti, trem ostavlja tegoban utisak zbog male visine prizemlja i neskladnih proporcija nosećih elemenata. Na slici preseka zgrade dobro se vidi odnos visina pojedinih podova, koje se povećavaju idući naviše. U tome palata Bunića podseća na renesansne palate Skočibuhe i Gundulića.

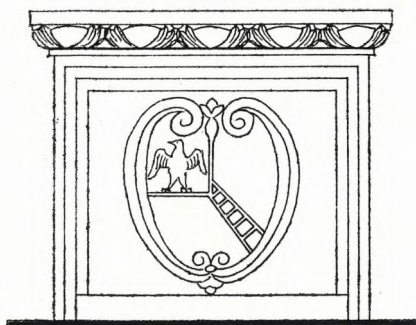
Preko stubova u tremu, kao i u ostalim prostorijama prizemlja, razapeti su poluoblični kameni svodovi. Njihov oblik je pravilan, izuzev u delu iznad cisterne i početnih, sada srušenih stepenika. Svodovi i luci oslanjaju se na bočne zidove preko malih, dekorativno obrađenih konzola na kojima su isklesani povijeni listovi sa bobicama u sredini.

Ispod trema je cisterna ili gustijerna, koja se puni kišnicom kroz kanale u obimnim zidovima. Otvor gustijerne ukrašen je kamenom krunom na čijoj prednjoj strani stoji u baroknoj voluti isklesan još jedan grb Bunića sa jajaštim štapiom u gornjem delu. Ovde su na istoj površini postavljeni uporedo renesansni i barokni ukrasi. Kubičan oblik krune ne predstavlja izuzetak u očuvanoj arhitekturi Dubrovnika gde se, istina u manjem broju, pojavljuje uporedo sa korpastim oblikom²⁰. Neposredno uz krunu ugrađeno je kameno pilo ili umivaonik novijeg porekla.

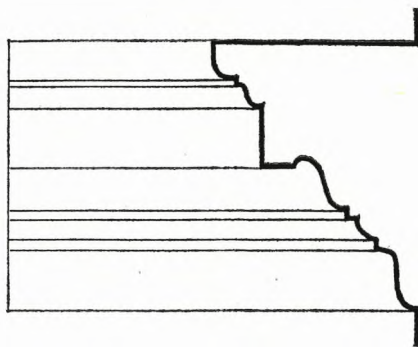
Sa obe strane trema nalaze se spremišta koja imaju poseban prilaz iz ulice. Na levoj strani nalaze se dva spremišta (ostave ili konobe), jedan iza

¹⁹ C. Fisković navodi primere narudžbinâ za izradu stubova, arkada i ukrasa u takvim tremovima 1341. godine (PRVI POZNATI DUBROVAČKI GRADITELJI, Historijski Institut JAZU, Dubrovnik 1955, str. 79—81), zatim za tremove palata vojvode Sandalja Hranića i Džona Gradića 1442. godine i za palatu Stjepana O. Zamanjića 1458. godine (NASI GRADITELJI, str. 58, 59, 70), kao i »banokna predvorja sa stubištima u prizemlju« i »ono u Bondinoj palači sred Ulice od puča s galerijicom u stubištu« (BAROKNI URBANISTIČKI ZAHVAT, o. c., str. 114). Ovim primerima treba dodati i barokno predvorje u već pomenutoj, drugoj Bunićevoj palati koja se nalazi u najužem delu Poljane N. Bunića, iza katedrale.

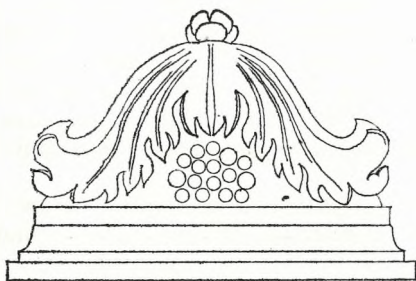
²⁰ Kubičan oblik krune donose Ivan Zdravković, DUBROVAČKI DVORCI, SAN Građa I, Beograd 1951, fotografija str. 93, Albert Laprade, CROQUIS, Europe méridionale et Asie Mineure, Paris 1974, tabla 77 i Cvito Fisković, KULTURA DUBROVAČKOG LADANJA, o. c., fotografija krune u lođiji sl. 16; C. Fisković, SORKOČEVIĆEV LJETNIKOVAC, o. c., str. 40, 43 (slika i nacrt).

Sl. 7. Palata Bunića. Kruna gustijerne u predvorju

Sl. 8. Palata Bunića. Venac u sobi prvog sprata

Sl. 9. Palata Bunića. Konzola u predvorju

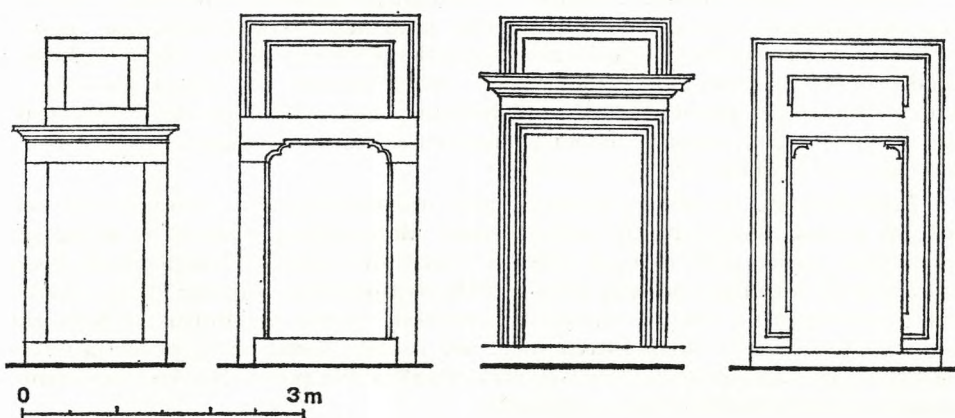
Sl. 10. Palata Bunića. Dva medaljona na zidnom umivaoniku predvorja

drugog. Manja prostorija ima danas ulaz iz Uske ulice i povezana je vratima sa susednom zgradom. Na desnoj strani je uzani, dvodelni prostor, prelomljen na lakat. Očigledno je da su se ovde nekad nalazile glavne i možda jedine stepenice za gornji pod. Položaj kruna, raspored svodova u ovom delu prizemlja, neki detalji oko stuba i jedan profilisani kameni luk, iz kojega su polazili prvi stepenici, podsećaju jako na rešenje stepenica u mnogim dubrovačkim gradskim palatama i letnjakovcima. Međutim, bez arhivskih podataka ne može se sada utvrditi kada je to stepenište porušeno, ali je verovatno da je to učinjeno u nameri da se kuća lakše podeli u više stanova.

Današnje, nove stepenice smeštene su u pozadini zgrade, u jednom naročito dozidanom dodatku naspram glavnom ulazu. Naknadnu gradnju ovog stepeništa, koje graniči sa Uskom ulicom, potvrđuju različit način gradnje spoljnih zidova i ostaci poluoblčnog svoda ispred prvog stepenika. Početak stepenica naglašen je sa dva kanelirana stupca koji drže ukrasnu lučnu gredu, arhivoltu, sa glavom starca u ključnom kamenu. Donji deo ovog novog stepenišnog prostora, u prizemlju, iskorišćen je za malu ostavu. Na njenom prednjem zidu ugrađeno je, u niši, jedno kameno pilo (umivaonik) koje, po svom obliku i dekorativnoj obradi dva uzidana medaljona, ne pripada prvobitnoj arhitekturi Bunićeve palate. Medaljoni su nesumnjivo preneti sa neke druge

građevine iz kasnogotičkog vremena; prvi predstavlja malu životinju, verovatno lasicu u uspravnom stavu, a drugi stilizovanu lavlju glavu.

Jedan, manji deo terena ostao je neizgrađen u vidu otvorenog, popločanog dvorišta. Njegova slobodna strana, prema Uskoj ulici, zazidana je visokim zidom. U njegovom nižem delu ugrađeno je jedno drugo pilo većih dimenzija sa kamenim policama i profilisanom nastrešnicom. Ono je naslonjeno na dve isturene i jako povijene konzole, između kojih je ukrasno podnožje. U vrhu ovog zida stoji balkonska ploča na konzolama, okrenuta takođe dvorištu. Na desnom susednom zidu postoje danas dvojna vrata sa kamenim okvirima koja vode u drugu zgradu; prva su u dvorištu, pod otvorenim nebom i sa pristupnim stepenicama, a druga se nalaze u tremu. Između njih je jedan prozor.

Sl. 11. Primeri dućanskih vrata ili vrata spremišta u Dubrovniku: a i b — kuće u Ul. Prijeki, c — palata Skočibuha-Bizzarro, d — palata Gundulića

Iscrpan opis današnjeg stanja trema, novog stepeništa i dvorišta potreban je radi jedne moguće, buduće restitucije potpunog izgleda palate. Opis ostataka vrata, prozora i balkona potvrđuje istovremeno velike promene koje su izvršene na ovoj zgradi tokom vremena. O njima je danas nemoguće govoriti, ali je izvesno da je palata Bunića u jednom odseku svog postojanja zauzimala veću površinu nego što je sada ima. Iako nije utvrđeno da je Uska ulica bila prekinuta u jednom delu, kao što je to bio slučaj sa Ulicom od Šorte²¹, poznato je da su mnogi vlasnici posle potresa samovoljno gradili na tuđem zemljištu i često zauzimali delove zatrpanih ulica. Prema tome, širenje palate u pravcu zapada, preko Uske ulice, ostaje zasad otvoreno.

Osnova prvog poda razvija se potpuno slobodno i nezavisno od stubova i nosećih zidova prizemlja. Ovo se dobro zapaža naročito u prednjem delu zgrade, iznad glavnog ulaza. Posle premeštanja stepeništa nastale su još neke promene u rasporedu prostorija. Podignuti su novi pregradni zidovi a neki stari otvori su zazidani. Zatvorena su i jedna vrata sa profilisanim kamenim dovratnicima na desnom zidu, koja su vodila u susednu zgradu. U dvema sobama ovog

²¹ D. Živanović, SKUP KUĆA, o. c., str. 82, L. Beritić, URBANISTIČKI RAZVITAK o. c., str. 14.

pona postoje danas prvobitni ukrasi u vidu plafonskih venaca, a u jednoj sobi, pored novog stepeništa. sačuvao se stari pod od belih i crvenih, dijagonalno postavljenih kamenih ploča. Na ovom mestu je postavljeno nekoliko novih stepenika da bi se na neki način omogućio neposredan prilaz sobi iz novopodignutog stepenišnog prostora. Visina ovog sprata iznosi približno 3,50 metara.

Na drugom podu postojale su ranije dve velike sale, koje su docnije pregrađene i pretvorene u više manjih prostorija. Prvobitni izgled i raspored celog prednjeg, uličnog dela može se lako uspostaviti po ukrašenim tavanicama, čiji su ostaci vidljivi i danas. U desnom delu stavljen je, preko starog, novi plafon korpastog preseka u štuku. Sudeći po visini od oko 4,50 metara, po obradi i veličini prostorija, drugi pod je služio za prijem gostiju i za važnije domaće svečanosti²².

Barokna palata Bunića odlikuje se jasnom preglednošću pročelja i pravilnim rasporedom otvora. Ove dve osobine jako naglašavaju formalnu, monumentalnu a zanemaruju svakodnevnu, praktičnu stranu palate. Njeni arhitektonski ukrasi su umereni, jednostavno i dobro klesani; na njima apstraktni, geometrijski oblici preovladavaju nad biljnim. Ovu odliku baroknih privatnih kuća uopšte treba naročito istaći za razliku od znatno bogatijeg arhitektonskog ukrasa baroknih crkava toga doba.

Arhitektonska analiza pokazuje i neke nedostatke koji se doduše više odnose na promenjeni, današnji izgled zgrade. Među njima posebno se izdvajaju nedovoljni, suviše mali razmak između prizemnih vrata i prozora prvog poda kao i zbijeni, stešnjeni položaj grba između dva prozora. S druge strane, odveć veliki međuspratni venac i nadmoć prozorskih otvora u odnosu na puni zid remete arhitektonski sklad i ravnotežu. Sve to daje kompoziciji pročelja nešto otežani izraz i čini da zgrada ne ostavlja utisak jedne porodične kuće za stanovanje, za koju je namenu bila sagrađena.

Međutim, pored svih ovih nedostataka, palata Bunića predstavlja značajni primer baroknih palata 17. stoleća, a takvih je ostalo veoma malo u današnjem Dubrovniku.

(Arhitektonski snimak D. Živanović i D. Vuković)

²² U jednoj od prostorija sačuvan je bio do pre nekoliko desetina godina stari dubrovački običaj da se zidovi svećanih prostorija oblažu crvenim svilenim damastom.

Duško Živanović

L'HOTEL PARTICULIER DES BUNIĆ A DUBROVNIK

Résumé

La demeure de la famille Bunić, sise au coeur de la ville ancienne, est édi-
fiée dans le style baroque transitoire qui apparaît à Dubrovnik à la fin du 16e
et au début du 17e siècle. A la composition symétrique des façades et à la di-
stribution ordonnée des ouvertures, héritages de la Renaissance, le style ba-
roque ajoute ses propres caractéristiques comme la position centrale de l'en-
trée principale et, surtout, les nouvelles formes et proportions des portes et
fenêtres, agrémentées de décorations baroques. Le profil des chambranles devien-
t le plus souvent symétrique, profond, arrondi et d'inspiration géométrique.
Le motif des armoiries familiales, entouré de feuilles, de rubans et de volutes,
est soutenu par des «putti». La grandeur des baies qui augmente sensiblement,
ainsi que les larges chambranles, donnent aux édifices plus de vigueur mais
n'apportent pas l'élégance des hôtels particuliers de l'époque renaissance.

A rez-de-chaussée de l'hôtel des Bunić se développe une galerie voûtée,
pourvue d'éviers en pierre et d'une margelle au-dessus de la citerne enterrée.
Tous ces éléments sont décorés d'ornements architecturaux, de blasons et de
médillons. La disposition des espaces ne présente pas de différences notables
en comparaison avec la période précédente. La pièce principale, haute de 4,50
mètres et située au second étage, correspond à la «grande salle» des manoirs
ragusains des 15e et 16e siècles; elle est destinée aux réceptions et aux fêtes de
la famille. L'aspect général de l'édifice actuel montre quelques défauts, consé-
quence des remaniements successifs. L'escalier primitif, dont les premières
marches se trouvaient jadis à côté de la margelle, fut démoli à une époque in-
connue et remplacé par une nouvelle cage d'escalier. La raison en fut certaine-
ment la division du bâtiment en plusieurs habitations. D'autres petites remar-
ques concernent les proportions et l'expression architecturale de cet édifice.
Pourtant, malgré ses quelques imperfections, l'hôtel particulier des Bunić de-
meure très représentatif de l'architecture civile baroque du 17e siècle ragusain,
exemple d'autant plus important qu'il n'en subsiste aujourd'hui qu'un petit
nombre dans cette vieille cité historique.

